ئاجىزلىق ۋە تەكەببۇرلۇق

ئادىل يۈسۈپ | ئۇيغۇر تەتقىقات ئىنستىتۇتى

تور دۇنياسىدا ئۇيغۇرچە ئېلان قىلىنغان بەزى ماقالىلەرگە، ئۇيغۇر سەنئىتى ۋە مەدەنىيىتىنى تونۇشتۇرۇش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان پائالىيەتلەرگە، يىغىنلارغا، لېكسىيەلەرگە قايتۇرۇلغان بىر قىسىم ئىنكاسلار، مەلۇم تېمىدا ئۆز قارىشىنى بايان قىلىپ ئېلان قىلىنغان بىر قىسىم ۋىدېئولارنىڭ مەزمۇنى ۋە ئىنكاس قايتۇرغۇچىلارنىڭ پوزىتسىيەسى كىشىنىڭ دىققىتىنى ئالاھىدە تارتىدۇ. گەپلەر يىغىندىسىدىن ئىبارەت بولغان بۇ ئىنكاسلار ۋە بۇ «سەۋىيەلىك» ئىنكاسلارنى قايتۇرغۇچىلار بىر - بىرىدىن نۇرغۇن جەھەتتىن پەرقلىق بولسىمۇ، بىر جەھەتتە بىر - بىرىگە تولىمۇ ئوخشايدۇ. بۇ ئوخشاشلىق قانداقتۇر ئىجابىي تەرەپلەردە ئەمەس، سەلبىي تەرەپتە ئالاھىدە گەۋدىلىك بولۇپ، تەكەببۇرلۇق بۇ تەرەپلەرنىڭ ئەڭ روشەن ئىپادىسىدۇر.

ئەپسۇسكى، بىزدە ئاجىزلىق داۋاملىق تەكەببۇرلۇقنى ئوزۇقلاندۇرۇپ كەلدى، مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا، تەكەببۇرلۇقنىڭ ئوزۇقلۇق مەنبەسى ئاجىزلىق بولۇپ كەلدى. بۇ ئىككى نەرسە بىزدە ئوڭ تاناسىپ ھالدا تەرەققىي قىلىپ، نۇرغۇن ساھەدە ئەكس ئېتىدىغان ھالەتنى شەكىللەندۈردى.

مەلۇمكى، تەكەببۇرلۇق ئەرەبچە (كەبەرە) يىلتىزدىن كەلگەن بولۇپ، تىلىمىزغا مۇتەكەببۇرلۇق، ئۆزىنى چوڭ چاغلاش، ئۆز مەپتۇنلۇق ۋە ئۆزىنى باشقىلاردىن ئۈستۈن كۆرۈش، دەپ تەرجىمە قىلىساق بولىدۇ.

تەكەببۇرلۇق روھنى چىرمىۋېلىپ چۈشەنچىگە سەلبىي تەسىر كۆرسىتىدىغان ئاشقۇن ھالەتتۇر، تەكەببۇرلۇقنىڭ ھەقىقەت چۈشەنچىسى ۋە ئېڭى كەمتۈك بولۇپ، مەسىلە ياكى ھادىسىنى ھەر ۋاقىت مۇبالىغە قىلىپ چۈشەندۈرىدۇ، ئومۇمىي ھۆكۈم چىقىرىدۇ، رېئاللىققا ۋە ھەقىقەتكە كۆر بولۇۋالىدۇ. ھەممىدىن ئېچىنىشلىقى، بىلىمەيدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيدۇ.

تەكەببۇرلۇق ئۆزىنى «مەن» كەلىمىسى بىلەن ئىپادىلەيدۇ. مەنمەنچىلىكىمۇ ئۆزىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن تەكەببۇرلۇققا ئوخشاش كەلىمىنى ئىشلىتىدۇ. «مەن» نەپسىمىزدىن قانچىلىك پاكلانساق، بۇ كەلىمەنى شۇنچە ئاز ئىشلىتىمىز. ياكى «مەن» كەلىمىسىنى قانچە ئاز ئىشلەتسەك، نەپسىمىزنى پاكلىشىمىز شۇنچە ئاسان بولىدۇ. پەلسەپە نۇقتىسىدىن قارالغىنىدا، تەكەببۇرلۇق ھەقىقەتەن بۈيۈك ۋە ئۈستۈن بولۇشتىن ئەمەس، ئەسلىدە پەقەت بولماسلىقتىن كېلىپ چىققان. تەكەببۇرلۇق ئۆزىنى كەمسىتىش تۈيغۇسى، شەخسىيەتچىلىك ۋە ھەسەتنىڭ ئارىلاشمىسىنىڭ مەھسۇلىدۇر.

مۇتەكەببۇر كىشى ئاجىزلىقىنى ساختا چوڭچىلىق بىلەن يوشۇرۇشقا ئۇرۇنىدۇ. باشقىلاردىن يارەم تەلەپ قىلىشتا قىينىلىدۇ. ئۆزىنى ئالاھىدە ۋە ئۈستۈن چاغلىۋالىدۇ. داۋاملىق مەندىن كېيىن «توپان»

بالاسى كېلىدۇ، دەيدۇ. ئۆزىدىن باشقىسىنى كۆرمەيدۇ، باشقىلارنىڭ ئەيىبىنىلا كۆرىدۇ، ئالدىراپ ھۆكۈم چىقىرىدۇ.

ھېس - تۇيغۇلىرىنى تەڭشىيەلمەيدۇ، كۆپىنچە ھالدا باشقىلارغا قوپال مۇئامىلە قىلىدۇ، كەمستىدۇ، چېنىپ قالغان چاغدا ئىنكار قىلىدۇ.

تولىمۇ سىرلىق كۆرۈنىدۇ ، لېكىن مەسىلىگە ياكى تالاش-تارتىشقا دۇچ كەلگەندە ئىچىنى بىراقلا بوشىتىدۇ. بۇنداق چاغدا ئۇنى توختىتىش تەسكە توختايدۇ. گويا «گەپ قىلىدىغان» ماشىنا ئادەمگىلا ئوخشايدۇ. قارشى تەرەپنى چۈشىنىشكە قىزىپ كەتمەيدۇ.

«ئۇ كىمكەن؟»، «ئۇ نېمىتى؟» «سەن قانچىلىك ئادەمتىڭ؟» دېگەن گەپلەر ئېغىزىدىن چۈشمەيدۇ. چوڭچىلىق كىبىر بىلەن كەمستكۈچى كىبىر بىر مېدالنىڭ ئىككى يۈزى بولۇپ، مۇتەكەببۇر كىشى گېپى مۇئەييەنلەشسە قېتىۋالىدۇ، مۇئەييەنلەشمىسە كەمستىش خاراكتېرلىك پوزىتسىيەسى بىلدۈرىدۇ.

تەكەببۇرلۇق قارا نىيەتنىڭ ئىپادىسى بولۇپ، داۋاملىق پىستىرمىدا تۇرىدۇ. ئىنسانىنى زوراۋانلىققا مەجبۇرلايدۇ، بۇ سەۋەبتىن چوڭ گۇناھلارنىڭ ئەڭ بېشىدىن ئورۇن ئالىدۇ.

ئۇنداقتا تەكەببۇرلۇق ئىنساندا قانداق مەيدانغا كېلىدۇ؟

تەكەببۇرلۇق چارىسىزلىك، ئاجىزلىق، ياقتۇرۇلماسلىق، چەتكە قېقىلىش ۋە ئادەمدەك مۇئامىلىگە ئۇچرىماسلىققا ئوخشاش چوڭقۇر روھىي ئازابلارنىڭ ئاشكارا ئىنكاسىدۇر. ماھىيەت جەھەتتىن ئاجىزلىق بولۇپ، ئۆزىنى قوغداشتۇر، كەمستىلمەسلىك ۋە بوزەك قىلىنماسلىق بەدىلىگە كەمستىش ۋە بوزەك قىلىشتۇر.

ئىنسانىنىڭ زېھنىي، كىشىلىك خاراكتېرى ۋە ئۆزىگە بولغان ھۆرمەت تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان مۇھىتتا شەكىللىنىدۇ. بوۋاق تۇغۇلغاندا ئۆزىنى مۇكەممەل چاغلايدۇ، ئۆزىنى ئالاھىدە ۋە قىممەتلىك ھېس قىلىدۇ.

چوڭ بولغانسېرى ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقى بىلەن يۈزلىشىدۇ ۋە بۇ ھەقىقەتنى ئىنكار قىلىش ئۈچۈن چوڭچىلىق پوزىتسىيەسىگە مايىل كېلىدۇ. مۇبالىغىلەشتۇرۇلگەن گەپ - سۆز ۋە ئىش - ھەرىكەتلەرنى قىلىشتىن خالىي بولالمايدۇ. دەل مۇشۇنداق چاغلاردا چوڭلار ئارىلىشىدۇ.

بالىنىڭ چوڭچىلىق پوزىتسىيەسى توغرا چۈشىنىلسە ۋە نورمال مۇئامىلىگە ئۇچرىسا، بالىنىڭ ئۆزىگە بولغان ھۆرمەت تۇيغۇسى زىيان-زەخمەتسىز ئۆتۈپ كېتىدۇ ۋە بالىنىڭ كىشىلىك خاراكتېرى تەرەققىي قىلىدۇ ۋە باشقىلار...

بالا چوڭلارنى مۇكەممەل ۋە قالتىس كۆچلۈك دەپ قارايدۇ، ئۇلار بىلەن ئۆزىنى بىر پۈتۈنلەشتۈرىدۇ. بۇ ھەمكارلىق تۇيغۇسى بىلەن ئاجىزلىقىنى يېڭىدۇ ۋە ئۆزىنى كۆچلۈك ۋە قىممەتلىك ھېس قىلىدۇ. ئۇنداقتا بالا ئاتا–ئانىسىنى ئەڭ يۈكسەك يەردە شۇنداقلا مۇكەممەل كۆرەلمەي قالغان بولسا، مەنىۋى ۋە ھېس-تۇيغۇ جەھەتتىن چوڭقۇر مۇناسىۋەت قۇرۇلمىغان ئاتا - ئانىسى بولسا، قانداق بولىدۇ؟ مۇنداق

بولىدۇ: بالىنىڭ يېنىدىن ھاكىمۇتلەق توقماق نېرى كەتمەيدۇ: «خاتا قىلما، گۇناھ سادىر قىلما، ئۇنداق قىلما، بۇنداق قىلما»!!!

جازا بىلەن قورقىتىلغان مېھرىسىز ۋە چارىسىز بالا «جەننەت»تىن قوغلانماسلىق ئۈچۈن «ماسكا» تاقايدۇ. مۇكەممەل دەپ ئويلاپ قالغان ئاتا - ئانىسى ئەسلىدە مۇكەممەل ئەمەسلىكىنى بايقاپ قالىدۇ. ئۇنداقتا... ئۇمۇ بۇ ئويۇنغا كىرىدۇ. ئاتا-ئانىلىرىنىڭ مەغرۇرلۇقىنى، چوڭچىلىقىنى، جازالاشلىرىنى دورايدۇ. بۇنداق بولۇۋەرسە خاتا قىلغان ئۆزى ئەمەس باشقىلار بولىدۇ. بالا ھەقىقەتتىن خالىي بۇ ئويۇن بىلەن ئۆزىنى خاتاسىز چاغلاشقا باشلايدۇ.

بۇنداق بالا چوڭ بولغاندا، ئىچىدىكى چىدىغۇسىز روھىي يارا سەۋەبىدىن ئىنسانلاردىن سۆيگۈ، ھۆرمەت، ئىتائەت كۈتىدۇ. ئەكسىچە بولۇپ قالسا جازالايدۇ. قىسقىسى، بالىلىقتىكى مەجبۇرىي ئويۇن ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ كېسەللىككە سەۋەب بولىدۇ، ئۇ بولسىمۇ تەكەببۇرلۇقتۇر.

تەكەببۇرلۇق ھەر قاتلام كىشىلىرىدە ئۇچرايدۇ. بىز ئىلىم ئەھلىدە كۆرۈلىدىغان تەكەببۇرلۇق توغرىسىدا بىر ئاز توختىلايلى: ئىلىم ئەھلىنىڭ نەپسىنى غۇرۇر ۋە تەكەببۇرلۇق ئىستىلا قىلىۋالسا، بۇ كىشى ئۆزىنىڭ ئالاھىدىلىكىنىڭ تولىمۇ ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى، باشقا كەسىپداشلىرىنىڭ بولسا، ئۆزىدەك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە ئەمەسلىكىنى ئويلىۋالىدۇ. بۇ ئەھۋال كىشىنىڭ ئىلمىي جەھەتتىن تەرەققىي قىلىشىنى تورمۇزلايدۇ. تەكەببۇر ئىلىم ئەھلىنىڭ مەغرۇر ئىش - ھەرىكەتلىرى ئۇنى باشقىلارغا بۇيرۇق سوقىدىغان ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويىدۇ.

ئىلمىي سەۋىيەسى يېتەرسىز بولغان، بىراق تەلەي بىلەن مەلۇم ئورۇنغا كەلگەن كىشىلەرنىڭ ئەھۋالى تېخىمۇ ئېغىردۇر. ماختىنىش ۋە ماختاشنى ئارزۇ قىلىش، باشقىلارنىڭ ئۆزىدىن ئۈستۈن بولماسلىقى ئۈچۈن بىلىم ۋە قابىلىيەتكە توسالغۇ بولۇپ، قابىلىيەتلىك كىشىلەرنى باشقىلارنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈرۈشكە ئۇرۇنۇش ئەڭ كۆپ ئۇچرايدىغان ھەرىكەت شەكلىدۇر.

بۇ يەردە شۇنى ئەسكەرتىپ قويايلى: تەكەببۇرلۇق بىلەن ئىززەت - ئابرۇينى ۋە غۇرۇرنى ئارىلاشتۇرماسلىق كېرەك. ئىززەت - ئابرۇي ۋە غۇرۇر ئىنسانىنى تېخىمۇ ئىززەتلىك قىلسا، تەكەببۇرلۇق داۋاسى بولمىغان ئىجتىمائىي چۈشەنچە كېسەللىكىدۇر. (ھامدى چەلىك.)